

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Елена Юлиевна Павловска (УниБИТ)

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.5.Обществени комуникации и информационни науки.

Докторска програма: Книгознание, библиотекознание, библиография – Дигитализация на културното наследство.

Тема на дисертационния труд: „Електронно архивиране – Предизвикателства пред архивната система в България“.

Автор на дисертационния труд: **ОРЛИН ЛЮБЕНОВ ИЛИЕВ**,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“.

Научен ръководител: проф. дн Цветанка Христова Панчева

В срок са предоставени необходимите за рецензирането документи в електронен формат: дисертационен труд, автореферат към него, декларация за оригиналност на труда, автобиография на докторанта и списък от неговите публикации, които отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Публикациите са с еквивалент 55 точки според националните минимални изисквания (ППЗРАСРБ) за област 3.5. Обществени комуникации и информационни науки при минимално изискване 30 точки.

Общо представяне на автора на дисертацията

Орлин Илиев е задочен докторант в Софийски университет „Св. Кл. Охридски“, катедра БНИКП от 2019 г. Има бакалавърска степен по история и две магистърски степени: по „Право“ (специалност „Право“) и по „История“ (магистърска програма „Архиви и музеи, опазване на културното наследство в информационното общество“) към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“, придобити в периода 2008 – 2014 г. От 2006 г. Орлин Илиев работи в Държавния архив, а от 2012 г. до настоящия момент той е началник отдел „Дигитализация“ в Държавния архив. Професионалната му дейност е свързана с разработване на анализи, планове, методически документи, инструкции, както и с контрола на качеството на дигиталните обекти и дигитализация на архивни документи.

Общо описание на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е с обем 208 страници и е структуриран в четири глави, увод, заключение, списък на използваните източници (нормативни

документи, публикации и интернет ресурси), съдържащ 173 заглавия и 7 приложения. Текстът на труда е онагледен с 43 броя фигури и 7 таблици. Темата на дисертацията, посветена на анализа на процесите по дигитализация на архивните дейности, е важна и актуална. Това е първата разработка у нас, която така системно и сериозно разглежда проблеми, свързани с електронно архивиране и тя, несъмнено, представлява интерес както за българската научна общност, така и за практиката. Представеният дисертационен труд може да се разглежда като принос в изследванията на този важен проблем. Съдържанието на дисертацията отразява реално темата.

В **Увода** на дисертационния труд ясно е мотивиран изборът на темата, формулирани са обект, предмет (стр. 5-6), целите и изследователската хипотеза (стр. 7-8). Основните цели на изследването са дефинирането на спецификата на архивната система в България, проучване на развитието на архивното дело в съвременна електронна среда, определяне и анализ на комплекса от фактори, влияещи върху развитието и усъвършенстването на архивното дело в съвременните условия, проучване на специфичните взаимоотношения на архивите с държавата, обществото и бизнеса. Постигането на тези цели, както и доказването на изследователска хипотеза, конкретизирана с няколко работни хипотези, се осъществяват чрез решаването на шест изследователски задачи (стр. 11). Ограниченията на извършеното изследване са посочени на стр. 5 (не се разглеждат въпросите, свързани с 3D дигитализацията, киберсигурност и работа със секретна документация, както и не се анализира дейността на други ведомствени и научни архиви).

Определен е и хронологичният обхват на изследването: от края на XIX в. до наши дни.

В **първата глава** на труда се проследява историческото развитие на архивното дело в страната и нормативното му уреждане. Дефинирани са основните термини, използвани в проучването: дигитален обект, дигитален образ. Подробно и компетентно е описан процесът на автоматизацията на дейността на българските архиви през годините. Представени са разработените автоматизирани информационни системи: ИСА, АИСА, ИСДА и НЕРА. Описани са функционалните им възможности: трансфер на данните, информационно търсене в базата по отделни критерии и по комбинация от критериите, изходите от системите – справки, илюстрирани с фиг. 5 – 10 и таблици, оценена е ефективността на системите. Специално внимание е отделено на важната инициатива на българските архиви – създаване на собствен Дигитален архив, съдържащ описания на хиляди дигитални обекти. Анализирани са развитието му от 2014 до 2023 г. и са очертани проблемите, които пречат на развитието на централното звено в архивите: недостатъчното финансиране, липсата на подходяща инфраструктура, на техниката и на кадри и др.

Втората глава е посветена на нормативното осигуряване на е-управление и неговото подниво е-архивиране. Описани са основните дейности и документи на европейските страни и в страната по внедряване на елементите на е-управление: приетата държавна Стратегия за развитие на електронното управление в Р. България (2014-2020 г.) и Пътната карта за нейното изпълнение, приетия основополагащ Закон за електронния документ и електронния подпис (ЗЕДЕП), изискващ въвеждане на електронен документооборот и издаване на документи в електронен вид, Наредбата за вътрешния оборот на електронни документи и документи на хартиен носител в администрациите, Наредбата за изискванията към единната среда за обмен на електронни документи и др. Тези документи имат особено значение за българската архивна система по отношение на постъпили е-документи в държавните архиви. Проучени са и коментирани съвременните стратегии за електронно управление в страната до 2015 г.; за периода 2014-2020 г. и секторната стратегия за е-управление в областта на електронен архив и електронно архивиране на документи 2024-2030 г.

Дисертантът подчертава важното място, което заема архивната институция в електронното управление на страната и отбелязва, че сега един от основните проблеми, който възпрепятства въвеждането на е-архивиране е, че архивите все още не се възприемат като партньор в е-управление. Основният извод от тази глава е, че през следващите години основния приоритет на активната политика на пазара на труда ще бъде инвестиране в повишаване на квалификацията и преквалификация на работна сила в съответствие с новите потребности на пазара на труда, с акцент върху развитие на цифровите умения на работната сила

Третата глава на дисертационния труд е посветена на електронно архивиране. В самото начало на главата, подчертавайки, че основният елемент на системата за е-архивиране е електронен документ, докторантът разкрива същността на това понятие, дава дефиниция на е-документа и описва неговите характеристики, като представя и собствено становище по този въпрос. Приведени са примери от практиката при внедряването на системите за е-архивиране. на САЩ, Австралия, Дания, Канада, Южна Корея и редица европейски страни.

Важна част на 3 глава е описанието на етапите на разработване и внедряване на технологичния модел за въвеждането на новата система за архивиране. Подчертано е, че новият технологичен модел ще стартира със създаването на специализирана система за е-архивиране на ценни електронни документи (СЕА). Описано е емпиричното проучване на нагласите на служителите в архивите, проведено от докторанта през 2022 г. Анкетата, съдържаща пет въпроса, които се отнасят до електронно създадените документи и обхващат съществуващата нормативна база, инфраструктурата,

внедрените информационни продукти, файловете формати, стратегии, документооборота, както и бъдещата визия за тяхното управление, беше изпратена до всички страни-членки на ЕС и до публичната администрация в България. Направен е анализ на отговорите на анкетата и са очертани проблемите, стоящи пред архивите. Акцентиран е и проблемът за интеграцията на СЕА и действащата от 2012 г. системата ИСДА, т. к. ще бъдат администрирани и двете бази от данни. Разгледан е важният въпрос за опазване и съхранение на електронни документи. Посочени са рискове, които трябва да се отчитат при дългосрочно съхранение на документите. Представени са възможностите за онлайн достъпа на гражданите до публичната уеб страница на архивите, визуализирани с фигури и снимки, засегнат е и въпросът за информационна сигурност. Като недостатък е отбелязана липсата в страната на центъра за съхраняване на работни и резервни масиви от данни. Основният извод от тази глава е, че внедряването на технологичния модел на СЕА е приоритетна задача на българската система на архивите.

В четвъртата глава са представени електронните услуги, предоставяни от двете системи за е-архивиране ИСДА и СЕА. Описан е разработеният функционален модул, предоставящ 9 електронни услуги на системата, който позволява проследяване на изпълнение на заявката, онлайн заплащане и предоставянето на услуга. В резултат от извършения анализ на поведение на потребителите чрез различни общи и частни проучвания в чужбина и в България и теоретичните разработки в тази област докторантът извлича общи индикатори, които използва за провеждане на емпиричното изследване (анкетното проучване) с цел да се проучат потребителските нагласи. Анкетните карти за оценка на качеството на предоставяните от системите за е-архивиране услуги са обработени и анализирани. Извършено е и проучване на отчетите, което показва увеличаване на броя на потребителите на е-услуги и намаляване на физическите посещения в читалните. Данните са онагледени с таблици. Представени са новите инструменти за достъпност и средствата за реклама, визуализирани с фигури и екранни снимки. Като извод от тази глава дисертантът отбелязва, че българската архивна система предлага от десет и повече години дигитално съдържание в интернет, което от 2022 г. е обогатено с аудио и видео материали с внедряването на новата информационна система. Въведено е онлайн обслужване 24/7 чрез модула за електронни услуги. Дигиталният архив се разраства, нивото му не изостава съществено от световните и европейски архиви. Като недостатъци е отбелязана липсата на допълнителни възможности за търсене и анализ на потребителската информация, сравнително ниското ниво на информационна защита предвид увеличаващия се брой хакерски атаки и фишинг и др.

В **Заклучението** на изследването се обобщават изводите, изведени от докторанта в края на всяка глава на дисертационния труд и се подчертава, че изпълнението на емпиричното изследване доказва работната хипотеза на дисертационния труд.

Научен апарат

В дисертационния труд са използвани теоретични и емпирични научни методи на изследване: проучване на научна литература в проблемната област, анализ и оценка на документалните източници, систематизация, сравнение и обобщение на получената информация, наблюдение в интернет среда, идентификация, диференциация и типологизация, както и сравнителен анализ на получените резултати.

Докторантът свободно борави с терминологията. Използваните от него печатни и електронни източници на информация са цитирани коректно.

Оценка на автореферата към дисертационния труд

Предоставеният автореферат е с общ обем от 39 стр. и съдържа: обща характеристика на дисертационния труд (актуалност на проблема, обект, предмет, цел, задачи, изследователски хипотези на изследването, изследователски методи, ограничения), структура и съдържание на дисертационния труд, приноси и публикации по темата. Авторефератът на дисертационния труд е информативен, вярно отразява съдържанието на труда, основните постановки, формулираните от автора научни приноси и получените в хода на изследването резултати.

Публикации по темата на дисертационния труд

Публикациите по темата на дисертационния труд са седем (шест от тях са самостоятелни и една е в съавторство). Публикациите са статии и доклади от национални и една международна научни конференции, публикувани в изданията на Софийския университет и Орловския държавен университет. Всички публикации са по проблемите, свързани с електронното архивиране в българската архивна система. Дисертационният труд и публикациите на докторанта осигуряват публичност на резултатите.

Приноси на дисертационния труд

Основен научен и практическо-приложен принос на дисертационния труд е системният подход на автора към проблема за електронното архивиране като важен елемент от електронното управление, базиран на дълбок и сериозен анализ на българската архивна система, проучване на международния опит, становища и стратегии и направените изводи и препоръки за развитие и подобряване на националната архивна система.

Критични бележки към дисертационния труд

Към дисертационния труд могат да бъдат отправени и няколко критични бележки:

- В текста се срещат повторения, например, задачите, стоящи пред архивите, необходимостта от изучаване на профила на потребителя, неговите изисквания и т.п.

- Трудът съдържа допълнителни и не толкова информативни обяснения, които не допринасят, а затрудняват възприемането на текста:

- описанието на етапите на разработката на автоматизираните системи и проекти с конкретни дати. Значително по-важни са описанията на изходите от тези системи и предложения, каква информация трябва да предоставят на потребителите;

- текстът относно възлагане на обществените поръчки за избор на фирмата, която ще разработва АИС (стр. 41). Това е важен елемент в отчета за работа, но не и в дисертацията;

- излишно е, според мен, обяснение, какво представлява сървър (почти цялата стр. 48);

- в текста се срещат неточности, пропуснати букви и препинателни знаци.

Заключение

Критичните бележки, отправени към дисертационния труд, не намаляват актуалността и значимостта на темата, както и стойността на получените резултати и изводите, направени от докторанта.

Представеният дисертационен труд е завършено, самостоятелно изследване. Актуалността на темата е безспорна и се определя от изключителната роля на електронното архивиране в информационно осигуряване на администрацията и гражданите и в изграждането на електронно правителство.

Целите и поставените задачи в дисертационния труд са изпълнени. Методологията и методиката на изследването са правилно избрани и компетентно приложени, Получените резултати са описани изчерпателно, а изводите и препоръките, направени от автора на дисертационния труд, са много полезни. Дисертационният труд е написан на добър литературен език. Личният принос на докторанта в получаването на приносите в дисертационния труд е неоспорим. Авторството му не буди съмнение.

Трудът притежава необходимите качества и отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България.

Всичко това ми дава основание да дам **положителна оценка на труда** и да предложа на уважаемото жури за дисертационния труд на тема „Електронно архивиране – Предизвикателства пред архивната система в България“ на **Орлин Любенов Илиев да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“**.

София, 04.04.2024 г

Проф. д-р Елена Павловска
Член на научното жури